

Aziz KAYABAŞI
Bahçe Kaymakamı

Büyüyen ve gelişen tesbih pazarı içerisinde şimdiden iyi bir yer kaplayan projemizin sürdürülebilirliğini sağlamak temel hedefimizdir.

“Besmeleyle açılır her gün bizim tezgâhımız Hazret-i Veysel Karanî pîrimiz üstadımız”

Osmanlı döneminde tesbihçiliğin pîri Veysel Karanî Hazretleri kabul edilir ve tesbih dükkânlarına yukarıdaki dizeler asılırdı. Kaymakamlığımızın markası tesbihbahçesi.com da bu geleneğin geleceğe taşınması amacıyla adeta bir köprü vazifesi görerek ve bu binçle faaliyetine başlamıştır.

Tesbih¹ dua etmek, keyifli vakit geçirmek, stresten uzaklaşmak bazen de koleksiyon amacıyla kültürümüzün vazgeçilmez parçalarından biridir. İslamiyet’ten önce Budizm, Hinduizm ve Hıristiyanlık gibi inanç sistemlerinde edilen duaları saymak amacıyla değişik sayılarda boncuklardan oluşan tesbihler kullanılmıştır. Ancak tesbihin hangi dönemde ortaya çıktığına dair kesin bir tarih verilememektedir. Türklerin tesbihle asıl tanışması da İslamiyet’e geçişle birlikte olmuş ve tesbih sanatı altın çağını Türk kültürü içerisinde yaşamıştır. Tesbih, Türklerde sadece bir dua aracı olarak kalmamış; özellikle 17. yüzyıldan itibaren aynı zamanda Türk el sanatları içerisinde önemli bir yer edinmiştir.²

Tesbihin Türk kültürü içindeki yerini Musahipzâde Celal, Eski İstanbul Yaşayışı adlı eserinde şu şekilde ifade etmektedir:

- 1 Osmanlıca sözlüklerde kelimeye hem “tesbih” hem de “tespih” olarak yer verildiği görülmektedir.
- 2 Ömer Faruk ELALTUNTAŞ, (2014). PARMAK UÇLARINDAKİ KÜLTÜREL HAZINE: TESPIH. Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

“Tesbihçiler ve imameciler, Uzunçarşının en yüksek sanatkârları idi. Gergedan boy-nuzundan, mercandan, akikten, yeşimden, yüzsüründen, sedeften, üzeri elmas gibi façatalı neceften, yıldız taşından, pelesenk, gül, kuka, öd ağaçlarından, siyah ve sarı kehribardan, anberden, sandal ağacından, Hindistan’ın ve dünyanın en nadide türlü türlü ağaçlarından yaptıkları tesbihleri öyle sanatla işlerlerdi ki zenginler bu elmaslı, altın kamçılı tesbihleri ellerinde taşıdıkça bir gurur duyarlardı. Devlet büyükleri, ramazanlarda bu tesbihçi ustalarının yaptıkları kıymetli tesbihleri elmaslı ya da incili altın kamçılarla süsleyerek birbirine iftara gittikçe diş kirası³ diye takdim ederlerdi. Bunlar avuç dolusu altına alınır, satılır nadir şeylerdendi.....”⁴

Kanuni Sultan Süleyman, Sultan Mahmut, 3. Selim ve Abdülhamit gibi padişahlar ile devletin ileri gelenlerinin zengin tesbih koleksiyonlarının olduğu bilinmektedir. Hatta padişahların tesbihe verdikleri önemi göstermek için şu hikâye anlatılır:

“Padişah eline tesbihi aldığına yere düşer kırılır, gönül gözünü oğşayan değerli imamesine, el alışkanlığını yumuşatan kedersiz tanesine zarar ziyan gelir diye oturduğu tahtın, bulunduğu mekânın altına kuş tüyünden bir yastık konulmuş.

- 3 Diş kirası, eski Ramazanlarda iftara gidilen saray ve konaklarda misafirlere verilen hediyeler için kullanılan bir tabirdir.
- 4 Musahipzâde Celal, (1986). Eski İstanbul Yaşayışı, İletişim Yayınları, s. 25-26

Resim 1: Konstantin Kapıdağlı tarafından 1803 tarihinde yapılan Sultan 3. Selim'in elinde tesbih bulunan yağlıboya tablosu

Çünkü kalp kırılırsa tamiri vardır. İyi bir tesbih de kalbin nişanesidir ama kalpten naziktir, kalp derecesinde kıymetlidir, zedelenirse tamiri mümkün değildir.”⁵

Türk - İslâm geleneğinde, tesbihler kullanan kişiye göre şu şekillerde isimlendirilmekteydi;

1. Padişah Tesbihleri.
2. Vüzera Tesbihleri.
3. Vükelâ Tesbihleri.
4. Zengin Tesbihleri.
5. Fukara Tesbihleri.

Osmanlı döneminde en çok kullanılan tesbihler arasında kuka, kehribar, balık dişi, inci ve mercan tesbihleri yer almaktaydı. Ayrıca bunlarla birlikte küre, beyzi, kesme, şalgami, armudi model gibi çeşitleri olan tes-

Osmanlı döneminde en çok kullanılan tesbihler arasında kuka, kehribar, balık dişi, inci ve mercan tesbihleri yer almaktaydı.

bihin yapımında kullanılan malzemeleri ise dört ana grupta sıralayabiliriz.

Bunların ilki madenî tesbihlerdir. Akik, altın, ametist, firuze, gümüş, kaplangözü, kehribar, kuvars, lületaşı, oltu taşı, şahmaksut taşı, yakut ve zümrüt gibi doğadaki cansız malzemelerden yapılan tesbihler madeni tesbih grubuna girmektedir. Bu tip tesbihler, malzemenin sert olması bakımından son derece zor yapılan ve yapımı çok zaman alan tesbihlerdir.

İkinci grubumuzu ise hayvansal veya organik tesbihler oluşturmaktadır. Bunlar yabancı veya ehilleştirilmiş hayvanların boynuz, kabuk, kemik ve dişlerinden yapılan tesbihlerdir. Organik tesbihler, madeni tesbihlere göre daha kolay yapılmaktadır. Türk - İslâm kültürü içinde tarih boyunca en fazla kullanılan organik tesbih çeşitleri fildişi, inci, mercan ve sedeftir.

Sert, hoş kokulu ve motifleri güzel olan ağaçlardan yapılan tesbihler ise üçüncü grubumuzu oluşturan bitkisel veya haşebî olarak adlandırabileceğimiz tesbihlerdir. Bu tesbihler de organik tesbihler gibi rahat işlenebilmektedir. Kuka, öd ağacı, andız ağacı, narcıl, abanoz, gül ağacı, pelesenk, venge ağacı, yılan ağacı ve zeytin çekirdeğinden üretilen tesbihler bu grubun en önemli çeşitleridir.

Son grubumuz ise sentetik malzemelerden meydana getirilen tes-

Resim 2:
<https://www.tesbihsergisi.com/aciklamalar/tesbihini-olusturan-parcalari/>

bihlerdir. Sıkma kehribar, galalit, katalin gibi fenol bazlı malzemeler kullanılarak yapılan tesbihler, sentetik tesbihlerin en önemli örnekleri arasındadır.

Türk kültüründe tesbihler, genellikle otuz üçlü ve doksan dokuzlu şekilde olup tekkelerde beş yüzlük ve binlik tesbihler kullanılırdı. Otuz üçlük tesbihlerle ilgili tesbihciliğin piri kabul edilen Veysel Karani ile ilgili şu menkıbe anlatılır. Veysel Karani Yemen'den Hz. Muhammed'i (S.A.S.) bulmaya gelir. Ancak Peygamberimizin kendisini bulamayınca Peygamber Efendimizin Uhut Savaşı'nda kırılmış dişini alır. Sonrasında kendinin 32 dişini çekerek bir ipe dizer. Böylece ilk tesbihin ortaya çıktığı varsayılır ve inanılır.

Tesbih tanelerinin arasına takılan ve taneleri birbirinden ayıran parçaya nişane denir. Nişane, doksan dokuzluk tesbihlerde otuzüçlük kısımda bir, otuz üçlük tesbihlerde ise genellikle on birlik kısımlarda birer tane olacak şekilde kullanılır. İki ipin ucunu bir araya getiren genellikle ustalığın yansıtıldığı uzunca yassı taneye de imame denir. Ustalar maharetlerini ve imzalarını imame üzerinde gösterirler.

⁵ Kemal Hakan TEKİN, Sabırla Selamette Tane Tane... Osmanlı Kültüründe Tesbih ve Hüsni Dikeçligil Tesbih Koleksiyonu, 2014:

Tesbihi değerli kılan unsurlardan biri şüphesiz kullanılan malzemedir ama malzemeden de asıl önemli unsur tanelerini hatasız, orantılı ve sanatsal bir işçilikle işleyen ustanın becerisidir. Güzel ve değerli tesbihler onları yapan ustaların isimleriyle anılır. İstanbullu eski tesbih ustalarından Topkapılı Sadık Usta, Topuz İsmail Usta, Balatlı Nuri Usta, Horozun Salih Usta, Beşiktaşlı Sağır Rifat, Eyüplü Deli Tahir, Mevlanakapılı Mahmud Usta gibi ustalar tesbih sanatının önemli isimleridir. Günümüzde de dünya çapında, Türk tesbih sanatçıları en çok aranan ve beğenilen ustalar arasındadır.

İlçemizde kurulu atölyelerde üretilen sıkma kehribar tesbihler günümüzde yaygın olarak kullanılmaktadır. İlçemizde yaklaşık 40 atölyede üretilen tesbihler hem ülkemizin çeşitli yerlerine hem de yurt dışına gönderilmektedir. Ancak bu atölyelerin Bahçe ilçemizde faaliyet gösterdiği,

maalesef hem ilçemizde hem tesbih piyasasında bilinmemektedir.

Bunun üzerine Bahçe Kaymakamlığımızca hem tesbih üretiminde ciddi bir payı olan ilçemizin tanıtımını bu sayede sağlamak, hem üretilen tesbih kalitesini ve çeşidini arttırmak hem de e-ticaret kültürünün ilçemizde yaygınlaşmasını sağlamak için bir proje ekibi oluşturuldu.

Yapılan istişareler sonucunda;

1. Bahçe Köylere Hizmet Götürme Birliği tarafından tesbihbahçesi.com isimli internet sitesi açıldı. İlçemizin girişinde D-400 karayolu üzerinde ilk satış mağazası açıldı.
2. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Aile Destek Merkezi (ADEM) Projesine başvuruldu. Projenin kabul alması üzerine tesbih ve gümüş tasarım atölyesi kurulmasına başlandı.

Güzel ve değerli tesbihler onları yapan ustaların isimleriyle anılır.

3. E-ticaret eğitim merkezi kuruldu. Bu merkezde bir ürünün internette satış aşamasına gelinceye kadar geçirdiği süreçlerle ilgili başta lise ve yüksekokul öğrencileri olmak üzere ilçemizde internette satış yapmak isteyenlere ücretsiz eğitimler verilecektir. Bu doğrultuda Bahçe Yöresel Üretim Kadın Girişim Kooperatifi kuruldu ve e-ticaret eğitimi programına katılımları sağlandı.

Büyüyen ve gelişen tesbih pazarı içerisinde şimdiden iyi bir yer kaplayan projemizin sürdürülebilirliğini sağlamak temel hedefimizdir. Gelenekten gelen sağlam temelimize; gelişmeye, yeniliğe açık bir şekilde, projemizi güzel yarınlara taşımaya hazırız.

KAYNAKÇA

Deniz GÜR SOY, Parmak Uçlarındaki Huzur, 2006

Musahipzâde Celal, (1986). Eski İstanbul Yaşayışı, İletişim Yayınları

Kemal Hakan TEKİN, Sabırla Selamette Tane Tane... Osmanlı Kültüründe Tesbih ve Hüsnü Dikeçliğin Tesbih Koleksiyonu, 2014:

Ömer Faruk ELALTUNTAŞ (2014). *Parmak Uçlarındaki Kültürel Hazine: Tesbih*, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi